

УДК 339.944

РУМЯНЦЕВ А.П.,
д.е.н., професор, академік АН Вищої школи України,
завідувач кафедри «Менеджменту зовнішньоекономічної діяльності»
Київського інституту економіки і менеджменту
ЯРЕМОВИЧ П.П.,
к.е.н., доцент кафедри «Менеджменту зовнішньоекономічної діяльності»
Київського інституту економіки і менеджменту

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СВІТОВИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ

***Анотація.** В статті розглядаються сутнісні риси функціонування світового товарного ринку, напрями функціонування міжнародних торговельних потоків в умовах глобалізації, особливості формування та стратегічні орієнтири розвитку георегіональних торговельних угруповань.*

Ключові слова: сучасні напрями розвитку, світові товарні ринки, міжнародні торговельні потоки, георегіональні торговельні угруповання.

Румянцев А.П., д.э.н., проф., заведующий кафедрой «Менеджмент внешнеэкономической деятельности» Киевский экономический институт менеджмента

Яремович П.П., к.э.н., доцент кафедры «Менеджмент внешнеэкономической деятельности» Киевский экономический институт менеджмента

СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МИРОВЫХ ТОВАРНЫХ РЫНКОВ

***Аннотация.** В статье рассматриваются сущностные черты функционирования мирового товарного рынка, направления функционирования международных торговых потоков в условиях глобализации, особенности формирования и стратегические ориентиры развития георегиональных торговых групп.*

Ключевые слова: современные направления развития, мировые товарные рынки, международные торговые потоки, георегиональные торговые группы.

Rumiantsev A.P., d.e.n., prof., zaviduvach kafedry «Menedzhment zovnishnoekonomichnoi diialnosti» Kyivckogo instytutu menedzhmentu

Yaremovich P.P., k.e.n., dotsent kafedry «Menedzhment zovnishnoekonomichnoi diialnosti» Kyivckogo instytutu menedzhmentu

MODERN AREAS OF DEVELOPMENT OF THE WORLD COMMODITY MARKETS

***Abstract.** The article deals with the essential features of functioning of the world commodity market trends, international trade flows in the context of globalization, especially the formation and strategic goals of georegional trade groups.*

Keywords: modern lines of development, world commodity markets, international trade flows, georegional trade group.

Актуальність і постановка проблеми. У сучасних умовах важливого значення набуває інтенсивне розширення та перехід на новий вищий якісний ступінь розвитку світових товарних ринків. Досліджуючи сутнісні риси світових товарних ринків, необхідно відмітити їх велику рухливість, більшу ступінь мінливості порівняно з відповідними галузями національної економіки. Світовий товарний ринок більш чутливо реагує на коливання економічної кон'юнктури і нові тенденції міжнародного попиту. У цьому зв'язку кордони світового товарного ринку стають більш еластичними, мобільнішими. При цьому вся система світових товарних ринків характеризується високим динамізмом і розвивається більш швидкими темпами, ніж галузева диверсифікація та структура суспільного виробництва в світовому масштабі. На функціонування світових товарних ринків великий вплив мають такі фактори як інтернаціоналізація державних господарських комплексів, міжнародні валютно-фінансові фактори, різномірівневі механізми регулювання зовнішньої торгівлі. На сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин значний вплив має зростаюча монополізація економіки, поява так званих замкнутих ринків, для яких суттєвого значення набувають угоди, що укладаються між обмеженим числом суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових праць, присвячених дослідженню проблем розвитку напрямів світового товарного ринку, необхідно виділити роботи Андрійчука В.Г., Будкіна В.С., Лузяненко Д.Г., П.Кругмана, Новицького В.Є., Савельєва Є.В., Сіденка В.Р., О. Уільмсона, Шниркова О.І., Філіпенка А.С. та інших, в яких досліджуються особливості розвитку перспективних напрямів світового товарного ринку. Аналіз змін, що відбуваються у сучасному гео економічному просторі, та вплив на них світових фінансових криз є суттєво важливим у формуванні нових георегіональних торговельних угруповань. Це є підставою для проведення дослідження сучасних напрямів розвитку світових товарних ринків.

Мега дослідження полягає в обґрунтуванні пріоритетних напрямів розвитку світових товарних ринків в умовах формування глобальної економіки.

Виклад основного матеріалу. Серед напрямів дослідження сучасного етапу еволюції міжнародної економіки проблеми впливу глобалізації на розвиток суспільного виробництва країн світового співтовариства займають одне з провідних місць. До них, безперечно, відносяться і питання формування глобалізаційних передумов, якісних зрушень, диверсифікації структури світових товарних ринків. Зараз під впливом глобалізації відбуваються значні зміни в умовах створення, функціонування та перерозподілу світових товарних ринків, а також перенаправлення руху міжнародних торговельних потоків в масштабі світового економічного простору.

Міжнародний поділ праці та міжнародна кооперація стали підґрунтям для виникнення світового товарного ринку, який розвивався на основі внутрішніх ринків, що поступово виходили за національні кордони. Міжнародні товарні ринки є основною ланкою світового ринку товарів, капіталів, робочої сили та послуг. У теоретичному контексті економічний зміст світового ринку, на наш погляд, полягає у гармонійному поєднанні міжнародної пропозиції та міжнародного попиту на товари, робочу силу, капітал, послуги. Враховуючи діалектичний зв'язок, як цілого та його частини, відповідно світового ринку та світового товарного ринку, сутність останнього, передусім, розкривається у відносинах між державами та їх представниками, що виникають при формуванні пропозиції та попиту на товари.

Торкаючись проблеми формування структури світового товарного ринку можна виокремити наступні його складові. По-перше, до світового товарного ринку входить національний зовнішньоторговельний потенціал країн світу, що зорієнтований передусім на реалізацію товарів виробничого призначення та широкого вжитку, в яких зацікавлені країни-партнери.

По-друге, варто виокремити у світовому товарному ринку його регіональні складові. Йдеться насамперед про георегіональні товарні ринки, що діють в межах інтеграційних угруповань.

По-третє, у структурі світового товарного ринку визначальну роль зараз відіграють ті його інституції, які діють на мега рівні. До них варто віднести міжнародні товарні біржі, міжнародні аукціони, тощо.

Важливою особливістю розвитку світового товарного ринку є збільшення на нього впливу валютно-фінансових чинників, що посилюються в умовах існування плаваючих курсів валют. Основними інструментами валютної політики, що проводиться на світових товарних ринках є девальвація та ревальвація валютних курсів. Різкі зрушення у валютних курсах в ряді випадків породжують досить істотну трансформацію міжнародної торгівлі, зміни в товарообігу між окремими державами. Особливо часто і помітно подібні зміни мають місце в періоди, що безпосередньо передують падінню курсу будь-якої з валют великих розвинених країн. У ці періоди імпортери, прагнучи хоч якось компенсувати неминуче подорожчання іноземних товарів і одночасно отримати додаткові прибутки, здійснюють великі закупівлі товарів на світових товарних ринках. Таким чином, різке зростання попиту може призводити до змін на світовому товарному ринку, зокрема, до зростання цін на відповідну продукцію.

Окремі держави, враховуючи велику роль валютного фактора в розвитку сучасних ринків, роблять спроби вплинути на них у бажаному напрямку, здійснюючи операції з валютними курсами. Проте ефективність цих заходів виявляється досить сумнівною, і їх кінцевим результатом виступає лише подальше посилення анархії валютної системи цих держав. Подібне посилення невизначеності, що і без того панує на ринках, особливо зачіпає зовнішньоторговельні операції, укладені на довгостроковій основі. Тим самим створюються додаткові перешкоди спеціалізації і кооперуванню виробництва в міжнародному масштабі і поглибленню міжнародного поділу праці та розвитку світових товарних ринків.

У сучасних умовах на динаміці і структурі світових ринків товарів, найімовірніше, позначається невизначеність трьох факторів, а саме, темпів економічного зростання, нової конфігурації світової фінансової системи, світового екологічного розвитку. Виходячи з цього, варто відмітити такі стратегічні напрями розвитку світових товарних ринків. По-перше, вони стають все більш глобальними у зв'язку з появою нових суверенних гравців, що заявляють про свої права на природні ресурси, але в той же час ринки породжують нові форми протекціонізму. Разом з тим ринки виявляються все більш складними. Поряд із звичайною продукцією у вузьких моногалузях з'являється широка лінійка наукомісткої продукції і високотехнологічних послуг – так звані інтегровані продукти міжгалузевої кооперації.

По-друге, розвинені країни зосереджуються на виробництві високотехнологічної продукції за сучасними світовими стандартами, враховуючи екологічні вимоги, випуск якої не під силу новим гігантам індустріального зростання. У даному зв'язку можливі наступні наслідки такого сценарію: а) посиляться товарообмін в рамках групи розвинених країн; б) збільшиться товарообмін між розвиненими країнами; в) складна високоякісна продукція і послуги будуть обмінюватися не тільки на сировину, а й на рядову продукцію першої переробки.

По-третє, логічно припустити, що вартість живої праці, особливо висококваліфікованої, буде зростати. Однією з вимог споживачів ринку стане зниження енергоємності та матеріаломісткості продукції з метою скорочення витрат виробництва і підвищення конкурентоспроможності товарів.

По-четверте, ймовірно, відбудеться новий щабель боротьби за науково-технічне лідерство у світі. Країна, яка реально перетворює потенціал економіки знань в повсякденне життя суспільства, стане лідером, що знайде відображення у структурі світових товарних ринків.

По-п'яте, на світових товарних ринках очікується поступове стирання граней між військовою і цивільною продукцією в результаті використання подвійних технологій та інтеграції військового і цивільного інноваційних потенціалів. У результаті зросте диверсифікація товарної лінійки, прискориться оновлення продукції, що випускається, підвищиться інтелектуальна ємність світових товарних ринків.

По-шосте, цілком ймовірно посилення світового суперництва у використанні інформаційних, комунікаційних, космічних, біо- і нанотехнологій на всіх етапах виробництва, від проектування до утилізації. У конкурентній боротьбі все більшу роль гратимуть терміни поновлення продукції і пропозиція принципово нових товарів. Все це буде залежати від ступеня інтелектуалізації товару.

Варто відмітити, що специфіку розвитку світового товарного ринку останні десять – п'ятнадцять років становлять сировинні та мінеральні ресурси, що є об'єктом безпрецедентного попиту і фактором невизначеності внаслідок поєднання ряду глобальних макроекономічних, соціальних та підприємницьких тенденцій, що змінили конкурентний ландшафт. Серед цих тенденцій – зростання попиту на енергію і основні мінеральні ресурси, особливо в країнах, що розвиваються; зрушення в пропозиції нафти, природного газу і базових мінеральних ресурсів у бік віддалених регіонів; посилення уваги до наслідків впливу на навколишнє середовище виробництва та споживання енергії й основних матеріалів; різке збільшення капіталовкладень, необхідних для видобутку та відтворення мінерально-сировинних і енергетичних ресурсів.

В умовах посилення глобальної конкуренції, збільшення ресурсних витрат, істотною ціновою невизначеності постає питання про стратегію розвитку ресурсозабезпечення країн і компаній, спрямованого на постійне зростання ефективності та продуктивності праці. На світовому товарному ринку спостерігаються глобальні зміни економічної активності, найбільш помітні в сфері енергетичних і мінерально-сировинних ресурсів. Зростання попиту на них зсувається з розвинених держав у країни у що розвиваються, переважно азіатські. За прогнозами експертів, попит на нафту з боку Китаю та Індії за період з 2015 по 2020 рр. майже подвоїться і досягне більш ніж 15 млн. барелів на день. На наш погляд, до кінця зазначеного періоду азіатські країни за цим показником досягнуть рівня США – найбільшого споживача нафти на сьогоднішній день.

У якості пріоритетів розвитку світових товарних ринків можна відзначити формування георегіональних економічних угруповань. Останнім прикладом цього може слугувати підписання у поточному році Угоди про Транстихоокеанське партнерство (ТТП) представниками 12 країн тихоокеанського узбережжя – США, Японії, Австралії, Брунею, В'єтнаму, Канади, Малайзії, Мексики, Нової Зеландії, Перу, Сінгапуру та Чилі. На наш погляд, це буде одна із найбільших у світі зона вільної торгівлі, учасники якої виготовляють близько 40% світового ВВП і контролюють третину світової торгівлі. Згідно Угоди буде скасовано більше 18000 мит на американські продукти, ліквідовано або зменшено мито на більшість товарів, введено взаємовигідне визнання багатьох регулятивних постанов. Також будуть скасовані постанови Плаза, що обмежували доступ японських товарів на північноамериканський ринок. Канада і Японія погодилися відкрити свої ринки для американських молочних продуктів, а Нова Зеландія отримала переваги на американському молочному ринку. Було домовлено і про уніфікацію санітарних та фіто санітарних правил, спільну політику в сфері захисту інтелектуальної власності, державних закупівель, конкурентної політики.

У експертному середовищі Угода визвала самі різні оцінки. Одні вважають, що це прорив для економіки і є знаком того, що правила СОТ пора змінювати, а створення Транстихоокеанського партнерства може стати «першою ластівкою», і незабаром в інших регіонах світу з'являться нові аналогічні об'єднання. Проте, на нашу думку, створення ТТП приведе не до рівноправної та вільної торгівлі в регіоні, а до встановлення контролю США над економіками інших країн-учасниць. Транстихоокеанське партнерство направлено проти Китаю, Росії та в цілому проти БРІКС. Занепокоєність висловило і впливове китайське видання *Global Times*, яке написало, що ТТП буде використовуватись певними його учасниками в якості механізму тиску на Пекін, при цьому вважаючи, що підстав для хвилювання немає, оскільки, без участі Китаю подібне регіональне об'єднання буде мати тільки обмежену життєдіяльність.

У відповідь на формування ТТП Євразійський економічний союз може бути пов'язаний з проектом «Нового Шовкового шляху», до якого ввійдуть країни, що залишились поза членства у Тихоокеанському партнерстві. Таким чином, можна висловити припущення, що цих два союзи будуть боротись за ринок Євросоюзу. США пропонує трансатлантичні зв'язки, а Росія і Китай «Велику Євразію» від Лісабону до Шанхая. На думку багатьох експертів, це буде одна із головних геополітичних битв майбутнього десятиліття.

У зазначеному контексті слід відмітити економічні зв'язки між Латинською Америкою та Європейським Союзом, що є важливими торговельними партнерами. Так якщо у 2004 р. експорт країн ЄС в країни Латинської Америки і Карибського басейну становив 55,1 млрд. євро, а імпорт - 64,3 млрд. євро, то у 2013 р. експорт ЄС вже склав більше 120 млрд. євро, а імпорт збільшився до 102 млрд. євро [1]. Однак слід зазначити, що структура торгового обміну між двома регіонами залишається традиційною: європейський імпорт складається із сировини та корисних копалин, у той час як європейці експортують промислові товари.

Варто також зазначити, що з набранням чинності підписаної у 2000 р. «Глобальної угоди» про асоціацію між Євросоюзом та Мексикою політична та економічна співпраця між ними значно зміцнилася. В економічних питаннях на перший план вийшло полегшення застосування Договору про вільну торгівлю між Мексикою і ЄС, а також технічне сприяння Єдиної програми допомоги малим і середнім підприємствам Мексики, в рамках якої підтримку отримали вже понад півтори тисячі компаній. За десятирічний період дії договору обсяг двосторонньої торгівлі в абсолютних цифрах зріс з 18 млрд. дол. до майже 46 млрд. дол., а сумарні інвестиції ЄС в мексиканську економіку склали більше 77 млрд. дол. У 2013 р. експорт ЄС до Мексики

склав майже 27 млрд. євро, а імпорт з Мексики – майже 17 млрд. євро [2]. Основними споживачами мексиканських товарів стали Німеччина, Іспанія, Нідерланди.

Важливою характеристикою торгових відносин між Мексикою та Європейським Союзом є орієнтація мексиканського експорту на високотехнологічні та інноваційні промислові товари з доданою вартістю. У експорті мексиканських товарів до ЄС у 2013 р. 38 % прийшлося на продукцію машинобудування, майже 10 % – на оптичне і фотообладнання, 30% – на мінеральну сировину, 5% – на харчові продукти [3]. У той же час Мексика імпортує комплектуюче обладнання, що в подальшому використовується у виробництві продукції на експорт.

Слід відмітити, що ще у грудні 1995 р. ЄС і МЕРКОСУР підписали Міжрегіональну рамкову угоду про співпрацю з перспективою створення Міжрегіональної асоціації, яка могла б стати найбільшою у світі зоною вільної торгівлі, нараховуючи у цілому 750 млн. споживачів [4]. Міжрегіональна рамкова угода про співпрацю визначає широку сферу співробітництва – торговельні та економічні відносини, співпрацю у сфері європейської інтеграції, культурні зв'язки, а також передбачає інституціоналізацію політичного діалогу та зміцнення зв'язків між Європейським Союзом і країнами МЕРКОСУР. Угода стала підґрунтям для розвитку відносин ЄС–МЕРКОСУР. Для Європейського Союзу МЕРКОСУР став восьмим за значенням торговельним партнером. ЄС є для країн МЕРКОСУР головним ринком збуту сільськогосподарської продукції, на який припадає майже 20 % всього імпорту цієї категорії товарів [5]. Зі свого боку країни МЕРКОСУР імпортують продукцію машинобудування, транспортне обладнання.

Активна динаміка інтеграційних процесів в Латинській Америці вимагає від Європейського Союзу глибокого вивчення цих змін, вироблення свого ставлення до них і гнучкого реагування на інтеграційні процеси. Також варто зазначити, що між ЄС і країнами Латинської Америки склалося стратегічне партнерство, що нашло свій прояв у спільному розширеному «Плані дій на 2013-2015 роки» [6]. При всіх наявних труднощах і протиріччях обидва регіони висловлюють свою готовність і надалі укріплювати відносини в політичній, економічній і соціальній сферах. У найближчі роки ми можемо стати свідками подальшого розвитку широкого двостороннього діалогу між Європейським Союзом і країнами Латинської Америки.

Таким чином, дослідження сучасних напрямів розвитку світових товарних ринків дозволяє зробити наступні **висновки**.

По-перше, економічний зміст світового товарного ринку розкривається у відносинах між державами та їх представниками з приводу формування та досягнення гармонійної взаємодії міжнародної пропозиції та міжнародного попиту. У структурі світового торговельного ринку необхідно виокремити національний зовнішньоторговельний потенціал країн світу, що зорієнтований передусім на реалізацію товарів виробничого призначення та широкого вжитку, в яких зацікавлені країни-партнери. У структурі світового товарного ринку визначальну роль зараз відіграють ті його інституції, які діють на мега рівні. До них варто віднести міжнародні товарні біржі, міжнародні аукціони, тощо.

По-друге, серед основних напрямів розвитку світових товарних ринків варто відмітити появу нових суверенних гравців, що заявляють про свої права на природні ресурси, але в той же час ринки породжують нові форми протекціонізму. Разом з тим ринки виявляються все більш складними. Поряд із звичайною продукцією у вузьких моногалузях з'являється широка лінійка наукомісткої продукції і високотехнологічних послуг – так звані інтегровані продукти міжгалузевої кооперації. Розвинені країни зосереджуються на виробництві високотехнологічної продукції за сучасними світовими стандартами, враховуючи екологічні вимоги, випуск якої не під силу новим гігантам індустріального зростання. У даному зв'язку можливі наступні наслідки такого сценарію: а) посиляться товарообмін в рамках групи розвинених країн; б) збільшиться товарообмін між розвиненими країнами; в) складна високоякісна продукція і послуги будуть обмінюватися не тільки на сировину, а й на рядову продукцію першої переробки.

По-третє, стратегічним орієнтиром розвитку світового товарного ринку є утворення нових великих георегіональних економічних угруповань, таких БРІКС та Транстихоокеанське партнерство. При всіх наявних труднощах і протиріччях ці угруповання висловлюють свою готовність укріплювати відносини в політичній, економічній і соціальній сферах, що можливо буде спостерігати у найближчі роки.

Список використаних джерел

1. «El VII Encuentro de la Sociedad Civil UE-América Latina pide un mayor reconocimiento e impulso de la Economía Social». <http://www.Observatorio economiasocial.es/actualidad observatorio.php?id=2187>.
2. European Commission. Directorate General for Trade. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122532.pdf.
3. European Union, Trade with Mexico. Total goods: EU Trade flows and balance, annual data 2004–2013. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113418.pdf.
4. Foreign Direct Investment in Latin America and the – Cepal, 2011, <http://www.cepal.org/publicaciones/xml/2/46572/liei2011eng.pdf>.
5. AMERICA. 03/10/2012. «Mercosur y UE retoman negociaciones para un acuerdo de asociación». <http://www.americaeconomia.com/economia-mercados/comercio/mercosur-y-ue-retoman-negociaciones-para-un-acuerdo-de-asociacion>.
6. «Las relaciones políticas entre la Unión Europea y México», http://eeas.europa.eu/delegations/mexico/eu_mexico/political_relations/political_relations_framework/index_es.htm.